

18e jaargang

nummer 5

mei 1982

DAAD
EN
GEDACHTE

**orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd**

*Bij elke bijzondere handeling
gaat het denken aan het doen
vooraf. Bij het handelen van
klassen of massa's blijkt de
betekenis van het handelen
pas achteraf. Hier gaat de
daad vooraf aan het begrip.*

Theo Maassen

DAAD EN GEDACHTE

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

Geen vaste abonnementsprijs

De uitgave zal worden bekostigd uit *vrijwillige bijdragen*

Red. en adm.: Schouw 48-11, Lelystad

Postgiro 307695

E N Z O B E G O N H E T A L L E M A A L N U N E T N I E T !

Nog niet zo lang geleden konden de Nederlandse televisiekijkers kennismaken met de film "Man van ijzer" van de Poolse cineast Wajda. De film ging over de gebeurtenissen in Polen in de zomer van '80. Onze lezers zullen zich herinneren, dat wij er nogal wat kritiek op hadden. Op maandag 29 maart heeft de NCRV een Engelse film op het scherm gebracht met precies hetzelfde onderwerp als die van Wajda. 't Ligt voor de hand dat wij vergelijkingen hebben getrokken. Hoewel wij ook op het produkt van regisseur Leslie Woodhead niet weinig hebben aan te merken, geven wij er toch verre de voorkeur aan boven dat van de Pool. De redenen hiervoor zullen zo aanstonds duidelijk worden.

Er bestaat tussen beide films een aantal punten van overeenkomst. Beide bestrijken min of meer dezelfde periode en beide hebben min of meer dezelfde plaats van handeling. Zowel tijd als plaats zijn in de Poolse film een tikkeltje vager, in de Britse film daarentegen zeer nauwkeurig bepaald. Maar in beide films gaat het om wat zich tussen 14 en 31 augustus 1980 afspeelde aan de Baltische kust. Bij Wajda is de (voornaamste) plaats van handeling een scheepswerf (waarbij men zich nu eens de Lenin-werf in de havenstad Gdansk, dan weer een andere werf, b.v. in Gdynia moet voorstellen), bij Woodhead is de *enige* plaats van handeling de Leninwerf. De Britse rolprent wint hierdoor aanzienlijk aan duidelijkheid, maar ons bezwaar blijft onverkort, dat aan de toeschouwer wederom het feit onthouden wordt, dat de historische gebeurtenissen in Polen in de bewuste zomer *niet* op 14 augustus een aanvang hebben genomen, maar op 1 juli; dat *niet* de werfarbeiders het sein tot verzet gegeven hebben, maar de arbeiders in de tractorenfabriek van Ursus. En niet, werkelijk niets, in welk van beide films ook, ontrent de stakingsbeweging, die wekenlang door heel Polen golfde en onder meer in de stad Lublin een hoogtepunt bereikte. Zeker, er wordt in de Britse film op een gegeven moment gepraat over mogelijke stakingen in de Silezische mijnen, over de stakingen dus die *later* zijn begonnen dan de stakingen op de werven. Maar dat er half juli al meer dan vijftig stakingen waren uitgebroken en dat op 17 juli 't openbare leven in het 300.000 inwoners tellende Lublin geheel door de strijdende arbeidersbevolking werd lamgelegd, daaraan zijn beide filmmakers voorbij gegaan.

De titel van de Engelse film luidt: "*Strike: the birth of Solidarity*" ("Staking: de geboorte van Solidariteit"). Ons bezwaar daartegen is, dat op deze wijze de indruk wordt gewekt, dat uitsluitend datgene wat zich op de Lenin-werf heeft afgespeeld de stoot ertoe heeft gegeven dat "Solidariteit" als vakbeweging werd erkend. Die indruk houden wij voor onjuist. De regering in Warschau is niet voor de werfarbeiders gezwicht, maar voor de gehele Poolse arbeidersklasse. De stakingen langs de Baltische kust waren als het ware de beslissende slag, toegebracht aan een overheid die praktisch reeds was murw gebeukt.

De NCRV kondigde de Britse film aan met de woorden: "*Solidariteit: hoe het allemaal begon*". Dat doet ons opmerken, dat het zó als de film laat zien, nu allemaal net n i e t begon en dat, indien het zó wél begonnen was, de akkoorden van Gdansk nooit en te nimmer door vice-premier Jagielski zouden zijn getekend.

In beide films, zowel in die van Wajda als in die van Woodhead, is de camera vooral gericht op enkele personen. In de film van de Pool is dat een fiktieve figuur, een verzonnen held waaraan het filmverhaal wordt opgehangen; in de film van de Engelsman verschijnen slechts historische figuren op het doek, figuren die door Engelse acteurs worden uitgebeeld. Die omstandigheid verklaart waarom wij tegen de Britse film minder bezwaren hebben dan tegen de Poolse (het verhaaltje daar heeft, als men het ons permiteert, veel weg van een stuiversromannetje), maar dat neemt niet weg, dat óók ten aanzien van de Britse film geldt, dat de massa te weinig aan bod komt, al moet daar direkt aan worden toegevoegd, dat zij in de Britse film af en toe nog wel degelijk een rol vervult, dat in tegenstelling tot de film van Wajda, waarin de massa totaal ontbreekt.

Het af en toe aanwezig zijn van de arbeidersmassa in de ene film, de volstreekte afwezigheid ervan in de andere vormt één van de verschilpunten, maar is niet het enige verschilpunt. Waarin de Engelse rolprent zich vooral gunstig van de Poolse onderscheidt is dit, dat Lech Walesa er niet in verschijnt als de grote held en voorman, doch als een aarzelende figuur, die niet alleen geneigd is om de kat uit de boom te kijken, maar ook telkens weer geneigd tot kompromissen, tot het op een akkoordje gooien met de autoriteiten. Uit de Britse film blijkt - waarschijnlijk onbedoeld en vermoedelijk ook zonder dat de makers ervan zich dat duidelijk bewust zijn geweest - dat er enorme tegenstellingen waren tussen Walesa en de massa en ook dat Walesa een typisch autoritaire bureaukraat was (is) die krachtens zijn natuur erop uit is de massa te bespelen, maar die belangrijke zaken afhandelt in "onder-onsjes met de machthebbers". In de film van Wajda worden "de akkoorden van Gdansk" als een grote overwinning van de arbeiders voorgesteld. Die "overwinning" vormt het enthousiaste en optimistische slot van het verhaal. In de Britse film ziet men, dat velen aan de betekenis van de bewuste akkoorden twijfelen en ook twijfels aan de persoon van Walesa worden niet verheimelijkt.

Dat heel de teneur van Wajda's film daaruit voortvloeit, dat hij de Poolse werkelijkheid kennelijk door de bril van het K.O.R. bekeken heeft, hebben wij bij onze bespreking ervan reeds uiteengezet. Hoe valt het te verklaren dat de Engelse filmmakers, zij het dan ook niet helemaal dan toch in belangrijke mate daaraan zijn ontsnapt? Naar onze mening hierdoor, dat hun filmverhaal gebaseerd is op een verslag, dat is samengesteld aan de hand van geluidsbanden die tijdens de staking op de Lenin-werf door diverse arbeiders zijn opgenomen. Zeker, 't bewuste verslag is door een KOR-

lid gemaakt, namelijk door Bolslaw Sulik. In hoeverre 't feit dat hij terzijde werd gestaan door Anna Walentynówicz van invloed is geweest op het uiteindelijke resultaat en wát haar bijdrage precies is geweest, kunnen we niet beoordelen. Maar we zijn er vast van overtuigd dat die delen van de Engelse film die het geloofwaardigst overkomen dat hieraan te danken hebben, dat zij het minst ver zijn afgeweken van de inhoud van de geluidsbanden.

De Engelse film is gemaakt voor de tv en als film al even voortreffelijk als eerdere historische tv-films. Groot-Brittannië beschikt over een groot aantal acteurs en dat maakt het mogelijk - ook met wat schmink en zo uiteraard - met de keuze voor historische rollen een zeer grote gelijkenis te bewerkstelligen. Niet alleen Walesa, maar ook Jagielski bijvoorbeeld was zowat sprekend het origineel. Engelse acteurs verstaan bovendien hun vak.

Er wordt in de film die we hier bespreken voortreffelijk gespeeld. Bijzonder knap is ook het camerawerk en de lokatie. Men moet zich af en toe werkelijk realiseren dat de werf en de werfgebouwen die men ziet in Groot-Brittannië staan en niet in Polen. En om vooral niet te vergeten: ook de massa-opnamen mogen er wezen. Het zou ons niet verbazen als de figuren die hiervoor werden aangetrokken met het stakingsbijltje wel vaker hebben gehakt.

Samenvattend stellen we vast, dat de irritatie die zich tijdens het kijken naar "Man van ijzer" van ons meester maakte, uitgebleven is bij het zien van de Engelse film, niettegenstaande onze kritiek. Maar laat men vooral niet denken, dat deze van bijkomstige aard zou zijn. Doordat alles op de Lenin-werf gekoncentreerd wordt, blijft de oorzaak van de kapitulatie van de regering onvoldoende duidelijk. Verder komen de onderhandelingen met Jagielski er te bekaaid af (hoe goed sommige momenten ook geschoten zijn) en ontbreekt het tenslotte - gevolg van de hele opzet - aan een nauwkeurig beeld van "Solidariteit" en haar betekenis. Een film die dat alles wél toont zou van groot nut kunnen zijn voor een beter inzicht in wat er later in Polen is geschied. Maar zo'n film moet voor zover wij weten nog gemaakt worden. Zo'n film zou zich natuurlijk niet kunnen beperken tot de laatste twee augustusweken van 1980 en zou - om maar wat te noemen - niet alleen Walesa in Gdansk, maar ook Walesa als tegenstander van spontane aktie in 't stadion van Ursus of in het staalbedrijf Huta Warszawa moeten laten zien. We zullen er nog wel even op moeten wachten.

=====

W A A R D E P v d A S T A A T, H O E F T V O O R N I E M A N D
M E E R E E N V R A A G T E Z I J N

Onlangs 1) hebben wij uiteengezet, dat de PvdA, als erfgename van zowel de SDAP als de Vrijzinnig Democratische Bond, beschouwd moet worden als een progressieve hervormingspartij, die niet naar de omverwerping van de burgerlijke samenleving streeft, maar naar de aanpassing daarvan aan de behoeften van het moderne kapitalisme. In de vorige aflevering van ons

blad hebben wij trachten aan te tonen, dat tengevolge van de maatschappelijke ontwikkeling de *wezenlijke* politieke verschillen tussen de partijen zijn verdwenen, dat begrippen als *links* of *rechts* nauwelijks nog enige betekenis hebben en dat het ontbreken daarvan juist de basis vormt voor hun onderlinge samenwerking van het ogenblik.

Uiteraard betekent de afwezigheid van wezenlijke verschillen niet dat er geen verschillen zouden zijn. De partijen verschillen weliswaar nauwelijks meer door wat ze in de praktijk doen of willen doen, maar ze onderscheiden zich wél door een bepaald klimaat, de respektievelijke wijze van ontstaan, een zekere traditie en niet in de laatste plaats door wat er in een enkel geval terecht, maar meestal ten ónrechte, van ze wordt *verwacht*. Op dit soort verschillen en in het bijzonder op de *verwachtingen* die omtrent een bepaalde partij gekoesterd worden berust de betekenis die zij hebben voor de gevestigde orde en het bestaande bestel.

Om het konkreter uit te drukken: omdat aan de sociaaldemocratie de schijn kleefde, dat zij voor de belangen van de arbeiders in het *algemeen* zou opkomen aangezien zij ooit in het verre verleden voor een *bijzonder* belang van de arbeiders opkwam, was deze sociaaldemocratie als het ware tot regeren of mederegeren geroepen in een tijd waarin het er voor het kapitaal op aan kwam de levensstandaard van de werkenden omlaag te drukken. De veelal door ervaring gesteunde redenering daarbij was deze, dat de massa van de sociaaldemocratie zou slikken wat zij van liberalen of conservatieven niet zou slikken. De mogelijkheid haar aldus te gebruiken vormt, voor de heersende klasse, de betekenis van deze stroming, de betekenis ook van haar erfgenamen.

Intellectuele vertegenwoordigers van de bourgeoisie zijn zich van dit alles terdege bewust. Zij beseffen volledig wáár een partij als die van Den Uyl in feite staat. Zij beseffen ook, dat haar functie in de samenleving staat of valt met de vraag in hoeverre zij erin slaagt haar potentiële kiezers aan zich te blijven binden. De opvatting, dat het voor de brave en gegoede burger verheugend zou zijn indien bijvoorbeeld de PvdA tengevolge van stembusnederlagen zou worden weggevaagd, is een opvatting die mogelijk aan de borreltafel wordt verkondigd, maar niet door de denkende kopstukken van het ondernemersdom. In laatstgenoemde kringen maakt men zich over de crisis waarin thans de PvdA verkeert niet minder zorgen dan in de kringen van de PvdA zélf.

Als een voorbeeld van deze en dergelijke bezorgdheid in burgerlijke kring kan gelden wat dezer dagen door een kommentator als J.L. Heldring in *NRC/Handelsblad* werd opgemerkt:

"... Het moet mogelijk zijn voor een sociaaldemokratische partij haar eigenlijke kiezers weer te mobiliseren. Ik elk geval is dat een landsbelang, want 't land is niet gediend met chaos en anarchie aan de linkerzijde..."

Hoe verklaart Heldring het, dat de traditionele kiezers van de PvdA bij de jongste Statenverkiezingen "in groten getale thuis gebleven" zijn?

"... Sinds het midden der jaren '60 heeft zij (de PvdA) haar sociaaldemokratische wortels genegeerd, terwille van een flirtation met quasi-socialistische... doelstellingen. Zolang de nood der tijden niet of nauwelijks gevoeld werd, ging dat goed en wer-

den de fratsen van de vrijgestelden die in de partij de dienst uitmaakten door het traditionele electoraat geduld. Maar nu het ernst begint te worden, raakt het geduld met de salon-socialisten-nieuwe-stijl op...."

Het journalistieke jargon van de heer Heldring verschilt nogal wat van de manier waarop wij ons plegen uit te drukken. Maar wat hij betoogt kan alleen maar aldus begrepen worden, dat de PvdA zich een kleine twintig jaar lang te weinig gelegen heeft laten liggen aan haar proletarische achterban. De intellectuelen in haar top ("salon-socialisten-nieuwe-stijl" noemt Heldring ze) hielden er te weinig rekening mee, dat arbeiders aan deze partij slechts zó lang hun stem zouden geven, als zij haar voor een arbeiderspartij hielden. Met die intellectuelen aan de top - zegt Heldring - was ze echter geen arbeiderspartij (meer), maar dat bleef verborgen tot aan het ogenblik, dat de PvdA mee moest helpen onaangename karweitjes op te knappen.

Natuurlijk verschillen we op één belangrijk punt fundamenteel met Heldring van mening: anders dan hij schijnt te geloven, was de PvdA ook vóórdat de "salon-socialisten-nieuwe-stijl" er de dienst uitmaakten géén arbeiderspartij; ze is het nooit geweest; misschien is het juister om te zeggen dat het bedoelde soort intellectuelen er van het begin af aan een stempel op heeft gedrukt. Maar we kunnen dat buiten beschouwing laten voor de zaak waarom het ons hier te doen is, hoe belangrijk de kwestie op zichzelf ook is.

Waar we ditmaal op willen wijzen is, dat uit de beschouwing van Heldring twee dingen met grote duidelijkheid naar voren komen:

- hij verkeert geen ogenblik in twijfel wáár of de PvdA werkelijk als partij van de burgerlijke orde staat;
- hij acht 't voor die orde van het allergrootste belang, dat de Partij van de Arbeid haar functie in 't bestel zal kunnen blijven vervullen en hij geeft er zich rekenschap van, dat dit slechts mogelijk zal zijn, indien zij er in slaagt het (valse) beeld dat haar kiezers er van haar op na houden, ongeschonden blijft bewaard.

Heldring hoopt, dat de PvdA weer aansluiting zal krijgen bij hen die van nature haar kiezers vormen en hij bedoelt: bij de arbeiders. Tegelijkertijd vraagt hij zich met bezorgdheid af, of de PvdA van de arbeiders al niet veel te veel vervreemd is. Mocht dat zo zijn, zegt hij,

"dan ziet niet alleen haar toekomst, maar ook die van 's lands politieke bestel er somber uit".

De heer Heldring kan, evenals de krant die hij vertegenwoordigt, als een progressief liberaal worden gekarakteriseerd. Zou het voor iemand als hij niet veel logischer zijn om bijvoorbeeld op een versterking van de liberale linkervleugel (hetzij binnen de VVD, hetzij in de partij van Terlouw) te hopen? Het antwoord luidt nee. De heer Heldring hoopt niet op een terugkeer naar de stembus van de potentiële PvdA-kiezers omdat hij tot de aanhang van de PvdA kan worden gerekend, maar omdat hij het "in 's lands belang" acht, dat de arbeiders in die fuik geraken.

Is de hoop van de heer Heldring gerechtvaardigd of is er meer grond voor de bezorgdheid waarvan hij blijk geeft? Het antwoord op deze vraag heeft de televisiekijker gekregen, toen de VPRO op zondag 28 maart de do-

kumentaire uitzond die Pieter Verhoeff, Saskia van Schaik en John Jansen van Galen gemaakt hebben van de verkiezingstoernee van het PvdA-Kamerlid Elske ter Veld. Hoe ijverig zij ook - tegen beter weten in - de kiezers er van probeerde te overtuigen, dat de PvdA aan de kant van de arbeiders zou staan, zodra haar gehoor uit arbeiders bestond, bleek zich daaronder niemand te bevinden die zich ook maar één ogenblik bedotten liet. In emotionele diskussies gaven de arbeiders - o.a. in Alblasserdam en in IJsselmonde - Elske ter Veld duchtig lik op stuk. Met geen enkel argument, hoe geraffineerd gekozen of haar geraffineerd verschaft door fraktievoorzitter Wim Meijer, slaagde zij er in aan de arbeiders duidelijk te maken waarom bijvoorbeeld de laagstbetaalden en de zwaksten zouden moeten inleveren terwijl er door ondernemers en daarmee op één lijn te stellen personen bij elkaar voor zo'n slorige 17 miljard aan belastingen wordt ontdoken. En ook over de illusie dat ondernemers voor *banen* zouden investeren inplaats van juist om banen uit te sparen, lieten de arbeiders zich uit in een taal die er niet om loog.

Wat er van al die in beeld verschijnende arbeiders zou kunnen worden gezegd is dit, dat ook zij precies wisten waar of de PvdA wel staat. Wat deze, tot dusver aan de PvdA verknochte en tot haar achterban behorende arbeiders van óns onderscheidt, is, dat zij van mening zijn dat de PvdA ergens anders zou *behoren* te staan dan zij in feite doet. Velen menen ten onrechte, dat de PvdA op de "verkeerde" weg is. Naar onze mening is zij op geen andere weg dan zij altijd is geweest. Waarheen die weg voert wordt nu voor velen pas in alle duidelijkheid zichtbaar.

"Wij laten ons er niet afdringen", heeft Den Uyl in Den Bosch verklaard. Betekent dat nu, dat Heldring zijn hoop vermoedelijk wel zal kunnen laten varen en dat de PvdA er niet in zal slagen haar traditionele kiezers terug te winnen? De dingen zijn, geloven wij, een tikkeltje gekomplieerder.

Zeker, niet alleen het tijdperk van de grote politieke tegenstellingen is voorbij, zoals wij in ons april-nummer schreven, maar ook het tijdperk waarin progressief burgerlijke partijen hun kapitalistisch wezen nog onder een proletarisch jasje konden verbergen. Dat feit zal ongetwijfeld het zelfstandig optreden van de arbeidende klasse stimuleren. Dát is het waarop Heldring doelt als hij in de loop van zijn beschouwing over mogelijke "*angstreactions in het midden en aan de rechterszijde*" spreekt. Er is tegen zelfstandig arbeidersoptreden geen beter middel dan een PvdA waaraan in brede kring geloof wordt gehecht. Heldrings bezorgdheid spruit daaruit voort, dat hij dit geloof ziet tanen. Inderdaad, de PvdA staat - zoals de titel van de genoemde documentaire luidde - "met de rug tegen de muur".

Maar geloof, ook tanend geloof, heeft een taai leven. Wanneer arbeiders tot zelfstandig handelen worden gedwongen, dan wil dat nog geenszins zeggen, dat ze al van alle illusies zijn bevrijd. En zelfs wanneer ze bitter weinig illusies hebben overgehouden, dan nog hebben zich niet terstond nieuwe perspectieven voor hen geopend. Bij gebrek daaraan, bij gebrek aan wat ze zelf een *alternatief* noemen, is het niet onmogelijk dat het aantal op de PvdA uitgebrachte stemmen weer zal toenemen; vooral niet wanneer men rekening houdt met de macht van de parlementaire gewoonte. De positie van die partij zal er niet door veranderen, kwalitatieve betekenis moet daaraan vooral niet worden gehecht.

=====

W A T I S E I G E N L I J K E E N

" P O L I T I E K E S T A K I N G " ?

Dezer dagen heeft de industriebond FNV zich op het standpunt gesteld dat "politieke stakingen" niet bij voorbaat zijn uitgesloten. Naar aanleiding daarvan rijzen onmiddellijk twee vragen. De eerste luidt, wat er met een term als "politieke staking" in feite wordt bedoeld; de tweede, wat of het standpunt van de Industriebond in de praktijk betekent.

De eerste vraag is niet moeilijk te beantwoorden. Onder een politieke staking verstaat men in het algemeen: het neerleggen van de arbeid *niet* ter verkrijging van méér loon of betere arbeidsvoorwaarden, maar met het doel bepaalde konkrete politieke ontwikkelingen hetzij tot stand te brengen, hetzij te verhinderen of ongedaan te maken.

Uit deze algemene gebruikelijke difinitie volgt dat wat men een politieke staking noemt, niet gericht is tegen één of meer bepaalde ondernemers, maar tegen de overheid; en dan niet tegen de overheid als werkgeefster, maar tegen de overheid *als zodanig*.

Onder een politieke staking verstaat men een staking die gericht is tegen de regering (uit onvrede over haar beleid of met een onderdeel daarvan, dan wel omdat er iets aan haar beleid ontbreekt) of een staking die - precies omgekeerd - de bedoeling heeft de regering te beschermen tegen de krachten die haar uit 't zadel willen lichten dan wel haar beleid blokkeren.

Telkens wanneer er over de "politieke staking" wordt gesproken worden ook voorbeelden aangedragen:

- in de eerste helft van de 19e eeuw zijn er in het noorden van Engeland bewegingen geweest tegen de nieuwe Armenwet van 1834, waarbij onder andere het stakingswapen werd gehanteerd;
- in het midden van de 19e eeuw werd in Groot-Brittannië o.a. door middel van stakingen kracht bijgezet aan de eis tot kiesrechthervorming;
- aan het eind van de vorige eeuw, en wel in 1893, brak in België een massastaking uit ter verovering van het algemeen kiesrecht;
- in maart 1920 werd in de jonge Duitse republiek van Weimar de algemene staking afgekondigd toen de sociaaldemokratische regering ernstig bedreigd werd door de *Kapp-Putsch*;
- de Amsterdamse februaristaking van 1941 was gericht tegen de Jodenvervolgingen door de Duitse bezettingsmacht;
- kort na de tweede wereldoorlog werd in datzelfde Amsterdam gestaakt tegen troepenverscheppingen naar het toenmalige Nederlands Indië.

Er zouden uit andere landen, en ook nog uit België en Nederland, méér voorbeelden kunnen worden gegeven, maar die zouden in niets verschillen van de reeds genoemde.

Wat met deze voorbeelden verduidelijkt wordt is het *begrip* politieke staking, maar meer ook niet. Een aantal niet onbelangrijke zaken blijft duister en vereist nadere analyse. Bijvoorbeeld:

- Vormen "politieke stakingen" een uitzondering op de algemene regel, dat arbeiders slechts voor hun materiële belangen strijden, niet anders dan voor deze materiële belangen in beweging komen en de proletarische klassenstrijd een belangenstrijd, de proletarische revolutie een *sociale*

en géén politieke omwenteling is?

- Of, andere mogelijkheid, vormen de veelvuldigheid en de regelmaat waarmee "politieke stakingen" voorkomen een bewijs, dat de arbeidersklasse zich niet uitsluitend tot een strijd voor materiële belangen beperkt?

- Hoe is het gesteld met de *vorm* der "politieke stakingen"?

- Is het juist, wat we nog niet zo lang geleden lazen 1), dat de burgerlijke maatschappij de "politieke staking" als volstrekt ongeoorloofd en als strijdig met de parlementaire democratie beschouwt?

Als we letten op de stakingen tegen de Britse Armenwet en op die welke in 't midden van de vorige eeuw of rond de eeuwwisseling in Groot-Brittannië en elders voor uitbreiding of verovering van het kiesrecht plaats vonden, dan is 't eerste wat in het oog springt, dat we hier te maken hebben met stakingen die uitbraken op een tijdstip, dat in de bewuste landen de burgerlijke democratie nog allesbehalve voltooid was, met stakingen ook die erop waren gericht de voltooiing van de burgerlijke democratie te bewerkstelligen of dichterbij te brengen. We beweren hiermee niet, dat dit laatste het doel van de stakers is geweest, wél, dat het de objektieve strekking was van hetgeen zij ondernamen.

Wanneer we vervolgens kijken naar de algemene staking waarmee in 1920 de staatsgreep van Kapp en Lüttwitz werd beantwoord, dan valt ook ten aanzien hiervan allereerst op, dat het om de verdediging van de zojuist verworven burgerlijke democratie ging, die - getuige de zojuist ondernomen putsch - nog allesbehalve definitief veroverd bleek.

Het is onze opvatting, dat de "politieke staking" een typisch verschijnsel is uit die periode van het kapitalisme, waarin de politieke bovenbouw van de maatschappij nog niet volledig aan deze nieuwe produktiewijze is aangepast. Vandaar dat het bij "politieke stakingen" in West-Europa, waar 't kapitalisme zich in zijn klassieke vorm ontwikkelde, praktisch altijd hetzij om de *verovering*, hetzij om het *behoud* van democratische rechten gaat. Vandaar ook dat "politieke stakingen" in West-, Midden- of Zuid-Europa niet of nauwelijks meer voorkomen nadat en voor zover de burgerlijke democratie daar eenmaal wortel heeft geschoten.

In de Verenigde Staten en Canada is de situatie anders doordat 't kapitalisme daar compleet mét democratische bovenbouw is geïmporteerd. Dáár behoefde geen strijd voor democratische rechten te worden gevoerd; daar had men niet te maken met taaie feodale tradities. Dientengevolge zijn "politieke stakingen" er onbekend.

Tenslotte zijn er landen waar de moderne produktiewijze niet of op z'n hoogst slechts zeer tijdelijk de klassieke vorm heeft aangenomen. Het *staatskapitalisme* dat zich daar uiteindelijk heeft ontwikkeld kent niet de burgerlijke democratie als politieke bovenbouw. Maar het ontbreken daarvan betekent niet, dat de aldaar bestaande samenleving nog een voedingsbodem is voor "politieke stakingen". Voor zover die landen - Rusland in de eerste plaats - toch wel degelijk "politieke stakingen" hebben gekend, is dat het geval geweest in de periode dat de feodale verhoudingen nog niet of nog niet gehéél verdwenen, de staatskapitalistische verhoudingen nog niet volledig ontwikkeld waren. Als het staatskapitalisme zich doorzet ontstaat daar een bij dat staatskapitalisme passende politieke bovenbouw. Dan is

1) *Jahrbuch Arbeiterbewegung 1981, Politischer Streik*, Frankfurt am Main 1981, blz. 13.

ook daar het terrein geschapen waarop de belangenstrijd tussen kapitaal en arbeid wordt uitgevochten. Waar het klassieke kapitalisme heerst speelt die belangenstrijd zich af binnen een andere arena, namelijk die van de burgerlijke democratie.

Overall waar het opkomend kapitalisme een "derde stand", een bourgeoisie, in het leven roept ontbrandt vroeg of laat de strijd voor de burgerlijke vrijheid omdat de politieke bovenbouw van 't feodalisme een knellende band is, waarvan het kapitalisme moet worden verlost wil het zijn vleugels kunnen uitslaan. In die strijd voor de burgerlijke vrijheid fungeert het pas ontstane proletariaat als hulptroep van de burgerij. Maar dit optreden van de arbeiders wordt door hen zelf niet als zodanig, maar als een strijd voor *eigen* belangen *ervaren*. Dat vloeit hieruit voort, dat er in deze historische periode door hen wordt gestreden voor hun belangen *binnen het raam van het kapitalisme*.

Juist deze belangen - géén roofoverval op de arbeidskracht, betere huisvesting, beter onderwijs, enz., enz. - vallen grotendeels met burgerlijke belangen samen. Daardoor blijven de tegenstellingen tussen de beide vijandige klassen vooralsnog op de achtergrond. Pas op een later tijdstip treden die tegenstellingen in volle scherpte aan het licht. Dan neemt de arbeidersstrijd een wezenlijk ander karakter aan.

De periode vóór dat tijdstip is die van de vaak massale "politieke stakingen", waarmee men veelal ingrijpende politieke veranderingen poogt te verwezenlijken. Dat met diezelfde stakingen, wanneer zij succes hebben, de politieke kroon op de kapitalistische samenleving wordt gezet, daarvan zijn de stakende arbeiders zich niet bewust. Als zij ná dat tijdstip niet voor de burgerlijke vrijheden, niet voor hun *indirekte*, maar voor hun *direkte* klassebelangen strijden, dan zijn de arbeiders zich er wederom niet van bewust, dat juist *deze* strijd de ernstigst mogelijke bedreiging voor de kapitalistische samenleving vormt.

Anders dan veelal wordt aangenomen, is niet de "politieke staking", maar juist de a-politieke staking de drijvende kracht der maatschappelijke verandering. De "politieke staking" is nooit méér geweest dan op z'n best een bijdrage tot politieke vernieuwing. Daarentegen vormen alle andere strijdmethoden der arbeidende klasse en vormt ook wat men de *gewone* staking pleegt te noemen in wezen een aanval op de gevestigde maatschappijverhoudingen. Het is deze gewone staking waarvan Rosa Luxemburg zei, dat zich daarachter het veelkoppig monster der sociale omwenteling verbergt. Dát is tussen beide soorten van staking het levensgrote verschil.

Dit verschil in *betekenis* gaat gepaard met een verschil in *vorm*. De "politieke staking", die allermint strijdig is met de parlementaire democratie, maar juist plaats vindt om haar te veroveren of te verdedigen, is er één die doorgaans door politieke groepen of organisaties wordt gestimuleerd: destijds in Engeland door de *Chartisten*, later op het Europese vasteland door de *sociaaldemokratie*. Ze wordt geleid door kopstukken uit partijen of vakverenigingen, niet door één of ander *van onderop* gevormd stakingskomitee. Met andere woorden: haar vorm weerspiegelt de gezagsstructuur van de burgerlijke samenleving. De vorm van de "gewone staking" wijkt daar aanvankelijk niet of nauwelijks van af. Maar dat verandert naarmate de tegenstelling tussen kapitaal en arbeid zich verscherpt, naarmate spontaan uitbrekende "wilde" stakingen van onderop de regel worden en officiële, door vakbondsfunctionarissen van bovenaf uitgeroepen stakingen de zeldzame uitzondering vormen.

Hoe groter dat verschil in vorm, hoe groter ook het verschil in betekenis. Nemen we als sprekend voorbeeld de "staking" voor lokale kiesrecht-hervorming waartoe op 17 januari 1906 gezamenlijk werd opgeroepen door de Hamburgse afdelingen van de Duitse sociaaldemokratie en de Duitse vakbeweging. Het was een staking die slechts enkele uren van de middag duurde en die alleen maar georganiseerd werd opdat de stakers (als toehoorders) zouden kunnen deelnemen aan een aantal verspreide vergaderingen ter plaatse en aan een demonstratie voor het Hamburgse stadhuis.

Hoe volstrekt *onbeduidend*, ondanks een deelnemersaantal van 100.000, is een dergelijke, zonder enig resultaat gebleven gebeurtenis, vergeleken met een willekeurig zelfstandig arbeidersoptreden uit bijvoorbeeld de achter ons liggende jaren '70. Als ongeveer in het midden daarvan de gereedschapmakers in de Birminghamse fabriek van British-Leyland spontaan de arbeid neerleggen om een loonsverhoging af te dwingen, dan jagen ze niet alleen de Britse vakbeweging en de Labourpartij schrik aan, maar dan noodzakelijk ze de toenmalige Labourregering tot een complete wijziging van haar politiek.

Natuurlijk zijn de "gewone" en de "politieke staking" in de praktijk lang niet altijd zó scherp van elkaar te onderscheiden. In 1905 waren er in Rusland massa-stakingen, die met evenveel recht tot de ene als tot de andere soort konden worden gerekend. Elders was er, zowel veel vroeger als veel later, eveneens sprake van dergelijke mengvormen, met natuurlijk telkens andere oorzaken.

De Amsterdamse Februaristaking van 1941 hebben wij in de aanhef van dit opstel tot de "politieke stakingen" gerekend omdat zij geen looneisen tot inzet had en omdat zij tegen de politiek van de Duitse bezetter was gericht. Wat zij met de klassieke "politieke staking" gemeen heeft is dit, dat - met een beetje goede wil - kan worden beweerd, dat het de Amsterdamse stakers om het behoud van een democratische vrijheid was te doen. Maar daar moet terstond aan worden toegevoegd, dat zij die destijds over het IJ en in de tramremises de arbeid neerlegden geen ogenblik kunnen hebben verondersteld dat zij onder de gegeven omstandigheden voor hun Joodse stadgenoten de democratische vrijheid zouden kunnen afdwingen. De staking droeg van het begin af aan het karakter van een *protest*. In tegenstelling tot wat de klassieke "politieke staking" kenmerkt, ging het niet om een protest dat door de één of andere organisatie op touw was gezet, maar om één dat spontaan, van onderop, gestalte kreeg. Zeker, bepaalde kommunisten hadden in het uitbreken van de staking een belangrijk aandeel, maar de kommunistische *partij* had daaraan part noch deel. Bovendien kan moeilijk worden betwist, dat het niet alleen de jodenvervolgingen zijn geweest die deze staking hebben uitgelokt. Aan wat er op 25 en 26 februari '41 in Amsterdam gebeurde gingen tien crisisjaren vooraf. Werkloosheid, schamele steun, werkverschaffingsobjekten die een bron van voortdurende wrevel waren en loonsverlagingen voor hen die nog werkten kenmerkten het klimaat, dat na de bezetting in mei 1940 nog verslechterde. De werkloosheid steeg, de situatie in de werkverschaffing leidde tot steeds grotere moeilijkheden en dreigende uitzending naar Duitsland - als middel om de werkloosheid te verminderen - riep onder de arbeiders een geest van verzet wakker.

Nog voor de Februaristaking uitbrak waren er stakingen in de werkverschaffing en in de Amsterdamse metaalnijverheid geweest en enkele van die akties gingen aan de Februaristaking onmiddellijk vooraf. Er is reden genoeg aanwezig om laatstgenoemde staking als de voortzetting van de vooraf-

gaande te beschouwen. Voor zover zij dat inderdaad ook wás vertoonde zij alle kenmerken van een "gewone staking", waarbij het altijd om *belangen* gaat, maar niet altijd uitsluitend om *materiële* belangen, maar om belangen *in de ruimste zin*.

Hoe dit alles zij, de Februaristaking van 1941 (en bepaald niet die alleen) toont aan, dat het niet altijd even gemakkelijk is om een bepaalde staking te karakteriseren. Dat ook al, omdat soms bij nadere beschouwing de accenten heel anders blijken te liggen dan men op het eerste gezicht zou denken.

Nemen wij bijvoorbeeld de staking tegen de troepenverzoeken naar wat toen nog Nederlands-Indië werd genoemd. Wie haar een "politieke staking" wil noemen, omdat de stakers zich verzetten tegen het regeringsbeleid in de Indonesische kwestie, dient er zich wel rekenschap van te geven, dat de betrokken arbeiders niet vanwege een politiek meningsverschil met de regering verzet aantekenden, maar om geen andere dan de eenvoudige reden, dat zij niet wilden dat hun verwanten ter slachtbank zouden worden gevoerd. Zo er bij deze staking al geen materieel belang in 't geding was, om een (levens)belang ging het wél.

De staking tegen de troepenverschepingen werd niet door enige partij of vakbeweging uitgeroepen. Het was een spontane, "wilde" aktie. Zij die de arbeid neerlegden, deden dat niet uit anti-koloniale gezindheid. Integendeel: anti-koloniale leuzen - zoals bijvoorbeeld die van *Indonesië los van Holland, nu!* - waren jarenlang verkondigd door een partij, die er als de kippen bij was om de staking om zeep te helpen: de CPN! Daardoor werd ook met deze staking bewezen dat niet een zogenaamde "revolutionaire ideologie" een gevaar vormt door de heersende klasse, maar het juist van iedere ideologie gespeende optreden van de arbeiders.

Deze opmerking voert ons terug naar het verschil tussen de "politieke" en de "gewone" staking. De eerste, waarvan beweerd wordt dat zij de democratische orde van de bourgeoisie op losse schroeven zet, vormt in feite géén gevaar voor de burgerlijke samenleving. De tweede, de "gewone" staking daarentegen, tast - ook al is zij schijnbaar nog zo onschuldig - in wezen de burgerlijke orde aan en wel des te meer naarmate de betrokkenen zelfstandiger handelen en vervuld zijn van de vaste wil hun eigen boontjes te doppen en hun lot in eigen handen te nemen.

Waarvan wij hier spreken, dat is de "politieke staking", die sinds de voltooiing van de burgerlijke democratie nauwelijks meer is voorgekomen en dat is de "wilde" staking, die sedert de voltooiing van de burgerlijke democratie hoe langer hoe meer is voorgekomen. Wij hebben tot dusver niet gesproken van de "politieke staking" die de Industriebond FNV onlangs *"niet bij voorbaat heeft uitgesloten"*. Is een dergelijk standpunt niet in strijd met onze zienswijze, dat de "politieke staking" behoort bij een bepaalde historische periode, die sinds lang is afgesloten?

De "politieke staking" waarvan de Industriebond spreekt heeft zich nog niet voorgedaan en naar onze overtuiging zál zij zich niet voordoen. De Industriebond zelf heeft aan zijn uitspraak toegevoegd, dat de bond een grens trekt bij uitspraken van de rechter, die men zal blijven respekteren. Dat komt erop neer dat de bond op hetzelfde ogenblik, dat hij de mogelijkheid van een "politieke staking" in het vooruitzicht stelt, een dergelijke staking tot een *onmogelijkheid* verklaart. De rechter kan zich alleen maar houden aan de wet. Op het moment dat de Industriebond een staking uit zou roepen tegen het in bepaalde wetten resulterende politieke beleid van de

regering, zou die staking verboden worden door de rechter, de rechter waar de Industriebond als instituut van de burgerlijke samenleving niet omheen ken. Waaraan de Industriebond zich bezondigd heeft, dat is het wekken van een radikale schijn, waarbij zij tegelijkertijd aan de heersende klasse de geruststellende verzekering heeft afgegeven, dat 't inderdaad om niets anders dan *schijn* gaat.

=====

E E N G O E D B O E K O V E R D E " P R A A G S E L E N T E "

Onze lezers zullen zich wellicht herinneren dat wij altijd de gebeurtenissen in Tsjechoslowakije in 1968 geheel anders hebben beoordeeld dan de Oostduitse arbeidersopstand van juni 1953 of de Hongaarse revolutie van 1956. In Oost-Duitsland en in Hongarije, zo hebben wij steeds betoogd, was er sprake van arbeidersverzet tegen de staatskapitalistische maatschappijverhoudingen, de zogenaamde "Praagse lente" daarentegen hebben wij nooit anders opgevat dan als een streven van *b o v e n a f*, dat wil zeggen vanuit de partij en de heersende klasse zélf, politieke veranderingen tot stand te brengen, die erop neerkwamen dat de machtsverhoudingen verschoven werden ten nadele van de partijbureaucraten en ten gunste van de nieuwe managersklasse.

Onlangs kregen wij een boek in handen, dat werd geschreven door iemand die tot die managersklasse behoort en die na de Russische interventie in Tsjechoslowakije is geëmigreerd. Dat boek van een *ingewijde*, dat een vloed aan details en achtergrondinformatie bevat, laat geen enkele twijfel bestaan omtrent het wérkelijk karakter van de bewuste gebeurtenissen. De schrijver is *Zdenek Mlynar*, die eens een zéér hoge post in Praag bekleedde. Helaas is het boek niet in het Nederlands vertaald, voor zover we weten. De Duitse titel luidt "Nachtfrost", waarmee de schrijver wil aangeven, dat wat in de bewuste lente begon te bloeien, door een ijzige wind uit 't oosten (d.w.z. uit Moskou) werd vernietigd. We komen nog wel op 't boek terug.

=====

E V E N G E D U L D S . V . P . V O O R W A T B E T R E F T D E
D U I T S E B R O C H U R E O V E R F I A T

In 't februari-nummer van "Daad en Gedachte" kondigden wij de spoedige verschijning aan van een Duitse brochure over de strijd die de FIAT-arbeiders in Turijn de afgelopen jaren hebben gevoerd. Inmiddels zijn bij ons reeds diverse bestellingen op deze brochure binnengekomen. Aan de betrokkenen verzoeken wij hierbij nog even geduld te willen oefenen. Vanuit Duitsland ontvingen wij bericht, dat bij het drukken van de brochure vertraging is opgetreden.

Volgens de laatst ontvangen mededeling (op 8 april) kon de verschijning tegen het einde van deze aprilmaand tegemoet worden gezien. Indien er geen nieuwe vertraging optreedt verwachten wij de brochure begin mei in ons bezit te hebben. We zullen ze dan onmiddellijk verzenden.

DE OOSTENRIJKSE "SOCIALISTEN" VOLOP

AAN HET WERK VOOR DE BOURGEOISIE

In de loop van de jaren heeft de internationale sociaaldemokratie wel haar sporen verdiend als het ging om de verdediging van de burgerlijke orde. Sedert de dagen dat *Gustav Noske* in Duitsland verkondigde dat "*niemand de bloedhond zou moeten zijn*", hebben zich uit de sociaaldemokratische geleerden niet weinig bloedhonden aangemeld. Soms hebben zij, op de manier waarop *Noske* dat deed, de arbeiders gebeten, soms hebben zij, uit naam van de burgerlijke democratie, de burgerlijke vrijheden om zeep geholpen. Deze laatste methode wordt thans weer eens toegepast in Oostenrijk door de sociaaldemokratische partij van kanselier *Bruno Kreisky*.

Oostenrijk kent een *Wet op de politieke partijen*, die destijds werd uitgevaardigd opdat er, op grond daarvan, zou kunnen worden opgetreden tegen neo-fascistische organisaties. Zo althans werd 't voorgesteld. In werkelijkheid biedt deze wet de regering de mogelijkheid om op te treden tegen alle organisaties, die men als "extremistisch" belieft te karakteriseren en op die wijze is het mogelijk de organisatie- en verenigingsvrijheid aanzienlijk in te perken. De bestaande wet behoeft daarvoor slechts een weinig te worden verscherpt. En dat is precies datgene wat door de regering-Kreisky thans wordt voorbereid.

Natuurlijk gebeurt dat onder het mom, dat men de parlementaire democratie beschermen wil of wel de onafhankelijkheid van Oostenrijk wil garanderen. Maar het wérkelijke doel van de wet is niettemin duidelijk genoeg. Omdat ook in Oostenrijk de klassenstrijd feller wordt streven Kreisky en zijn politieke vrienden naar een uitbreiding van de bewapening van de politie en wel in ieder opzicht. Zij krijgt meer wapens, wordt ideologisch versterkt en krijgt grotere bevoegdheden in juridisch opzicht. En dat alles is dan minder gericht tegen de activiteiten van de Oostenrijkse neo-fascisten dan wel tegen die organisaties die voor *revolutionair* worden gehouden. Deelneming aan demonstraties, posten bij stakingen en elke vorm van gedrag die niet overeenstemt met wat men in het belang van de openbare orde voor gewenst houdt, wordt op grond van de wetswijziging een strafbaar feit.

De Oostenrijkse autoriteiten, te weten Kreisky zélf onder andere en *Heinz Fischer*, de leider van de sociaaldemokratische fractie in 't Oostenrijkse parlement, hebben nadrukkelijk te kennen gegeven dat de nieuwe wet tegen rechts én links is gericht. Sterker nog, de Oostenrijkse sociaaldemokratie heeft er geen geheim van gemaakt, dat na het in werking treden van de nieuwe wetsbepalingen "extremistische" groepen zullen worden verboden.

De bovenstaande informatie is ons verstrekt door een Oostenrijkse groep, doe zich "*Gruppe Kommunistische Politik*" noemt. De groep voegt hieraan toe, dat zij zelf tot de eerste slachtoffers van de nieuwe bepalingen dreigt te worden en dat eveneens organisaties als de "*Internationale Kommunistische Liga*" en de "*Kommunistische Organisation/Wien*" met een verbod worden bedreigd. Er kan daaromtrent, aldus de groep, geen twijfel bestaan omdat in het officiële dagblad van de Oostenrijkse sociaaldemokratie, de "*Arbeiter-Zeitung*", op iets dergelijks reeds is gezinspeeld.

De "*Gruppe Kommunistische Politik*" karakteriseert het beleid van kanselier Kreisky en zijn politieke vrienden als "*een poging om de arbeiders-*

klasse te beletten zich zelfstandig te organiseren" We kunnen ons met een dergelijke karakteristiek wel verenigen, maar we tekenen tegelijkertijd hierbij aan, dat de drie genoemde, met een verbod bedreigde organisaties natuurlijk niet gelijkgesteld moeten worden met de zelfstandige organisaties van de Oostenrijkse arbeidersklasse. Naar onze overtuiging is het bepaald niet ondenkbaar of onmogelijk dat op beslissende momenten de ideologische en idealistische opvattingen van dergelijke groepen belemmerend werken op 't zelfstandig arbeidersoptreden in Oostenrijk. Dat betekent uiteraard niet, dat wij een verbod ervan op grond van de wetgeving der heersende klasse zouden toejuichen. Als de arbeidersklasse in de praktijk bij de vorming van klasse-organisaties van onderop dergelijke politieke groepen achter zich laat en maatregelen neemt, die het hun onmogelijk maakt de arbeiders te manipuleren, dan begroeten wij dat met instemming. Een optreden ertegen van de zijde van de burgerlijke staat is heel wat anders.

Bij dit alles moet echter één ding bedacht worden, iets wat ook de "*Gruppe Kommunistische Politik*" volmondig erkent. De zelfstandige organisatie van de arbeiders hangt niet af van 't al dan niet bestaan van verbodsbepalingen die tegen politieke groepen zijn gericht, maar enkel en alleen van de kracht die de arbeiders kunnen ontwikkelen. Dat betekent in de praktijk, dat dergelijke verboden weliswaar politieke organisaties kunnen verlammen, maar vaak genoeg een volslagen dode letter blijven zodra de arbeiders zélf in beweging komen. Dat is een belangrijk feit, waarvoor in het algemeen dergelijke groepen weinig en de sociaaldemokratische verdedigers van de burgerlijke orde in het geheel geen oog hebben. Maar hoe dat ook zij, de betekenis van het sociaaldemokratische optreden verandert natuurlijk niet door de omstandigheid, dat de arbeiders als het zo uitkomt het aan hun laars lappen.

=====